

„Gr. Gyulay Lajos maga keze és könyve” Syllabus: Közeledik

Hír a sebre

A H néma

(Tandori Dezső)

Gyulay Lajos 1867-es naplókötetei

A családtörténet, a családtagokra való emlékezés és az emlékállítás szándéka¹ dominál Gyulay Lajos 1867-ben írott naplóköteteinek címeiben: az első, januárban kezdett kötet élén az elhunyt lánytestvérek, Lotty és Fanny, a júniusban írottban a családi kapcsolatot még egyedüli élőként jelentő Constance neve szerepel, s két kötetet kap a szülők, Gyulay Ferenc és Kácsándy Zsuzsanna születésének megünneplése, vagy ahogy a szerző írja, „*meginnapolása*”. Jelen kötet, a *Syllabus: Közeledik*² a jubileum előkészületeit, a szervezés időszakát emelte címmé, a rákövetkező, az *Egy századja!* pedig annak elérézését, főúri gesztusokkal, adományozással, papság alapításával összekapcsolt lefolyását. Az 1867-es évben íródott hat kötetből³ tehát négy kötődik Gyulay legszűkebb,

¹ Az emlékezet fogalmát a bevezetőben Paul Riccer tanulmányának megkülönböztetése alapján használom. Riccer két típust különít el: az egyik, amelyben az emlékezet elválik a képzelettől, s az úgynevezett hűségesskü alapján „*az emlékezet megfogadta, hogy az időbeli mélység és távolság őrzője lesz*”, illetve a második megközelítés, amely „*az emlékezetet azon a ponton ragadja meg, ahol valamilyen praktikus szándéknak megfelelő gyakorlat hatása alá kerül*”. Vö. Paul Riccer: *Az emlékezet sebezhetősége*. In *A kulturális örökség*. Szerk. Erdősi Péter és Sonkoly Gábor. Budapest: L' Harmattan – Ataliter, 2004: 23. Jelen kötetben, a *Syllabus*ban alapvetően a második típus dominál a szülőkkel, családtagokkal, Döbrenteivel, Kazinczyval (stb.) kapcsolatban, s alig kap szerepet az első típus.

² A napló jelenleg a Romániai Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatóságán (Arhivale Naşionale Direcţia Judeţului Cluj), Kolozsvárott található, jelzete Fond fam. Gyulay–Kuun, Inv. 382. Gyulay Lajos naplóinak, hagyatékának eddigi legátfogóbb feldolgozását Csetri Elek és Miskolczy Ambrus végezte el, akik évtizedes kutatás után monográfiát írtak Gyulay életéről, művelődési szerepéről, olvasmányairól, a forradalomban és a szabadságharcban betöltött szerepéről, illetve kiadták Gyulay 1848–1849-es naplóit. *Gyulay Lajos Naplói a forradalom és a szabadságharc korából*. 1848. március 5.–1849. június 22. I–II. Sajtó alá rendezte V. András János, Csetri Elek, Miskolczy Ambrus. Az első kötet tartalmazza a közösen írt monográfiát: Csetri Elek, Miskolczy Ambrus: *Gyulay Lajos és világa*. ELTE Román Filológiai Tanszék – Központi Statisztikai Hivatal Levéltára, Bp., 2003. A későbbiekben a rövidített, Gyulay által is használt címmel – *Syllabus* – hivatkozom a naplóra.

³ A naplókötetek megírásai sorrendben a következők: *Lotty! – Fanny!* (1867. január 21. – 1867. május 30.), *Martius 15.* (1867. március 14. – 1867. május 30.), *Ó szerint Constantia* (1867. június 2. – 1867. június 27.), *Syllabus: Közeledik* (1867. július 2. – 1867. augusztus 27.), *Egy századja!* (1867. szeptember 2. – 1867. november 4.), *Tandem* (1867. november 25. – 1868. január 21.) A bevezető-

gyerekkori környezetéhez, az egész életében érzelmi biztonságot, soha meg nem haladott közösséget jelentő családdhoz. De – ahogy majd a későbbiekben látjuk, illetve az eddig kiadott kötetekből is kiderül – a címadás Gyulay Lajosnál nem jelenti feltétlenül azt, hogy kizárólagossá, az emlékezés irányítójává válna a cím által megjelölt személy vagy téma. A *Syllabus* mindezek ellenére, ha csupán a címadáson keresztül is, de jól mutatja Gyulaynak azt a szándékát, hogy a naplókötetek címeinek, ajánlásainak az aktuális, sokrétű életesemények, a naptári-keletkezési idő fölé emelkedő, önértelmező jellege is legyen.

A Szegedi Tudományegyetem Klasszikus Magyar Irodalom Tanszékén alakult Munkacsoport Gyulay Lajos terjedelmes hagyatékából válogatva a levelezés és a naplókötetek kritikai igényű, digitalizált, illetve a naplók pápíralapú, népszerűsítő kiadását vállalva, s többek között ezt az önértelmező jelleget is szem előtt tartva arra tesz kísérletet, hogy a szövegkiadások mellett Gyulay Lajos munkáinak az eddigi, nagyrészt forrásszempontrú értelmezési hagyományát új megközelítési módokkal egészítse ki. A sorozat első kötetében a szerkesztő, Hász-Fehér Katalin a következőképpen foglalta össze ezt a célkitűzést: *„úgy tűnik, lehetséges olyan olvasat, mely nem forrásként, hanem az írásfolyamat, a kevert műfajúság, a sokrétű kompozíció, az esetleges fikcionalitás figyelembevételével, elsősorban szöveggként közelít a műhöz.”*⁴ Az írásfolyamat, a naplófolyam értelmezésében pedig a főúri reprezentáció és a naplóírás saját kapcsolatát láthatjuk: *„Az emlékezés, az írás innentől kezdve⁵ nem csak megszokott napi tevékenység, hanem életstratégia lesz Gyulay Lajos számára, s mint ilyen, a feljegyzések központi témájává lép elő. Az írás idejében, cselekedetében és terében tudja végül feloldani az ellentétet saját nyilvánosságtól idegenkedő alkata és a főúri elvárások között.”*⁶ Az írás is *„nemességi praerogátíva”*, azaz előjog, idézi Hász-Fehér Katalin Gyulaytól. Vagyis, némileg leegyszerűsítve, az írás is a nemességhez párosítható, legitimációt adó cselekedet Gyulay szerint. Ennek részleteihez, történeti szempontú vizsgálatához⁷ Gyulay naplói bőséges anyagot nyújtanak, s nem csak a saját felfogásról, hanem a gyakran idézett, szintén erdélyi, de tőle radikálisan eltérő életutat bejáró Jósika Miklós és Kemény

ben az egyes kötetekből idézett részek után található zárójeles hivatkozás Gyulay lapszámozását követi. A kötetek digitalizált anyaga a www.gyulaynaplok.hu internetes oldalon érhető el.

⁴ Hász-Fehér Katalin: *Gyulay Lajos naplókönyvei*. In Gyulay Lajos: *Lotty! – Fanny! (1867. január 21. – 1867. március 3.)*. S. a. r. Labádi Gergely, Szeged, 2008: 19.

⁵ Gyulay az 1850-es évek elején, a *Kis tükör* című rendszerező kötet megírásával párhuzamosan alakít ki egy, a korábbiakhoz képest újszerűnek tekinthető koncepciót, írásgyakorlatot.

⁶ Hász-Fehér, *i. m.*, 16.

⁷ Az 1860-as években már meglehetősen anakronisztikusnak hat az írás ilyen típusú (ön)igazolása, vagyis Gyulay naplóinak írásgyakorlata véleményem szerint nem a kortárs, hanem inkább a felvilágosodás írásgyakorlatához, s azon belül is a hasznosság- és a tudományközpontú ideológiákhoz köthető.

Zsigmond vonatkozásában is. Az írói szerep helyettesítheti-e a „nemességi praerogatívák” – akár időleges – elvesztését, történjék az akár történelmi okokból vagy személyes tragédiából kifolyólag? S a kérdést még nyilván árnyalni kell, hiszen ha az írói szerepkör 19. századi problematikussága vizsgálható is, erősen kérdéses például, hogy – műfaji szabályaiból, idővontakozásaiból következően, s a halállal, az író kéz eltűnésével lezáruló jellegénél fogva – identifikálható-e, létezik-e egyáltalán a szerző jelenében naplóírói szerepkör, vagy a naplóírás törvényszerűen a privát tevékenységi körbe tartozik? Ez a feszültségeket gerjesztő ellentmondás, instabil helyzet, a magánélet és a szinte az egész életidőt lefedő szerep közötti ellentét jól látható a naplóíró Gyulay feljegyzéseiben.

A főúri reprezentáció és írásgyakorlat összefüggései mellett van egy másik kérdés, ami meglátásom szerint az idősödő, szüleire emlékező Gyulay Lajos számára alapvető kérdésnek bizonyult, s szintén hozzájárulhatott naplóinak „nagyszerkezetté”⁸ rendezéséhez, ajánlásokkal, belső utalásokkal való el-látásához. Ennek egyik leglényegesebb momentuma az 1867-es kötetekben, úgy tűnik, a hasznosság belsővé, a napló lapjain is megjeleníthetővé tétele, a naplófolyam és az idő parttalanságának sokrétű tagolása, s ez nem csak a főúri származással, hanem Gyulay református vallásával, a hasznosság erkölcsi parancsaival is összefüggésben állhat.⁹ Az 1867-es naplókban mindez sajátos módon, a könyv terjedelméhez igazodva, s nem cselekvés, élet és írás párbeszédének kontextusaiban valósul meg, kereteit pedig elsősorban valamilyen mennyiségi szempont biztosítja. Az életstratégiává tett naplóírás folyamatában már nem feltétlenül csak rögzít valamilyen megélt eseményt a szerző és az írás, hanem épp ellenkezőleg, az írásban válik eseménnyé, viszonyvá valami a szerzőben és a naplók lapjain. S ezáltal persze megteremtődik annak is a lehetősége, hogy napló és naplóíró szerepe bizonyos szempontból felcserélődjön, a napló kezdje el uralni, irányítani szerzőjét – Gyulay Lajos naplóinak szövegszerű, a fikcionalitás felé mutató tendenciái meglátásom szerint nagyrészt ebből a fordított viszonyból következnek. Az oldal, a sorok, sőt a betűk száma, a Tekintélyes-, a Nagyságos- és az Iránylaphoz való eljutás hozza létre, adja a naplóíró mennyiségelvhez igazodó identitását, illetve akadályozza meg, hogy a naplót „vég nélküli írásként”¹⁰ élje meg. Természetesen a 67-es naplók és a *Syllabus* megítélésekor is számolni kell azzal a ténnyel, hogy az

⁸ Hász-Fehér, *i. m.*, 16.

⁹ A református vallásfelfogás, „a kálvinista etika utilitarista jellegé”-ről Gyulay írásfelfogásának hasznosságelvvel összefüggésben lásd Max Weber: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. A Társadalomtudomány Klasszikusai. Ford., Józsa Péter, Lissauer Zoltán, Somlai Péter. Bp., Cserépfalvi, 1995: 114.

¹⁰ Vö. Philippe Lejeune: *Hogyan végződnek a naplók?* In, Uó: *Önéletírás, élettörténet, napló*. Szerk. Z. Varga Zoltán. Budapest: L'Harmattan, 2003: 211.

életmű terjedelme, kéziratos formája miatt az olvasó csak erősen korlátozott tudással rendelkezik a tartalom korábbi kontextusairól, s annak az életművön belüli súlyáról. Bizonyos például, hogy Gyulay művelődés- és egyháztörténeti szerepe nem körvonalazható egyetlen év naplóanyaga alapján, s az esetleg csak rövid, egyetlen mondatos feljegyzések mögött több évtizedes társadalmi gyakorlat húzódik meg. A napló és az írás szerepének irodalomtörténeti szempontú értelmezésében azonban fontos a tartalmi arányok figyelembevétele is, azaz hogyan mozdul el Gyulay a dokumentatív jellegű, közlő funkciójú írásfelfogástól az írás naponkénti mennyiségét is meghatározó szerepig.

Az írásos főúri, nemesi reprezentáció, illetve minden írásmű (egyik és legelső) társadalmi szintű legitimációja, ha a szerzőn (és esetleg a családtagokon) kívül más olvasója is van a szövegnek. Gyulay naplóiban folyamatosan felbukkanó kitétel, látens párbeszéd, hogy vajon naplóinak akad-e majd olvasója, átlépik-e írásai valamikor a nyilvánosság, vagy saját kifejezésével élve, a *feledés archívumának* határát? Kijelentéseiből úgy tűnik, hogy a rokonai közönségen túlnyúló, azaz a halála után jogi értelemben, illetve az esetleges érintettség miatt is potenciális olvasóvá előlépő családi közösségnél tágabb olvasóréteggel számol. Ennek összetételét, az olvasás létrejöttét, részleteit azonban nem nevezi meg, nem próbál realitást adni neki. A naplókban elszórt megjegyzései alapján viszont világosan látszik, hogy Gyulay alapvetően kéziratos közegben gondolkodik, legalábbis a 67-es kötetekben nincs arra utalás, hogy nyomtatásban képzelné el a naplószövegeket. Az olvasók emlegetésével párhuzamosan ugyanis a *Syllabus*ban is gyakran kitér rossz tollára, csúnya, olvashatatlan kézírására, a papíron ejtett tintafoltokra, amelyekkel a tartalmi kérdéseken kívül is gondot okoz majd a remélt olvasóknak. De ugyanakkor bizonyos, hogy szemlélete túllép azon a határon, amit a kéziratpapír, a nagyobb egységet nélkülöző oldal jelent, azaz nem csak a bekötött lapok miatt gondolkodik, ír kezdettel és befejezéssel rendelkező könyvekben. Naplóit, ha bosszankodva is, de újraolvassa, javítja a „*szarvashibákat*”, s a napló egészére tükörként, az önmagára ismerés eszközeként is tekint, miszerint „*hasznosabb*” dologgal is tölthette volna idejét. Ez azonban átmeneti jellegű, főleg nyelvi szintű szembenézés, az újraolvasás is inkább csak nyelvhelyességi korrekciót jelent a kiegyezés évében, s általában a javítás idején, nagyrészt azonos szerkezettel már elkezdte új kötetét is írni. A naplókötet hátsó fedéllapjának belső oldalára kerülő, a naplón belül tabuként kezelt,¹¹ de a rögzítés szintjén megje-

¹¹ Gyulay naplóiból részleteket kiadó, illetve a naplókat átolvasó Kuun Géza következetesen piros ceruzával áthúzta a szexuális kapcsolatokra utaló, illetve a Nagy Falang szisztémája szerint vezetett bejegyzéseket, leírásokat, ennyiben Gyulaynál az írás és a személyesség, intimitás közötti sáv keskenyebbnek, átjárhatóbbnak tekinthető.

lenő szexuális kapcsolatokat összeszámláló, jegyzék formájú *Általvitelt* a naplókban például mindig tipikus, ismétlődő lezárás¹² előzi meg, amely – a kötet felütésével együtt – vallási kontextushoz kötődik.

A napló első sorai a helyszín és a dátum megjelölése után Isten kegyelmének tulajdonítják, hogy a szerző hozzákezdhetett újabb könyve írásához:

„Budapesten csüterteti napon, martius 14-én 1867-ben nyílnak meg Isten kegyelméből e könyvemnek sorai” (*Martius 15, 3*)

– írja a *Martius 15.*-ben, vagy:

„Kolosvárt, június 2-kán, vasárnapon, 1867^{ben} nyílnak meg Isten kegyelméből sorai e könyvemnek, melynek címe Ó szerint” (*Ó szerint Constantia, 3*)

„Budapesten január havának 21^{dik} napján 1867-ben nyílnak meg sorai Isten kegyelméből e könyvemnek, melyet Lotty!-Fanny! névvel címeztem” (*Lotty! – Fanny!, 3*)

Illetve a *Syllabus* első bekezdése ugyancsak ezt a formulát mutatja:

„Közeledik azon rég kiszemelt nap, *september 27^{ke}*, melyen drága emlékezetű szüleim születésének *jubyleumát* fogom megtartani, és előkészületeivel már foglalkozom. Azért Isten kegyelméből e mai napon útnak indított sorait e könyvemnek e szóval kezdém meg: *Közeledik*, és címül is e nevet adám neki.” (*Syllabus, 3*)

A szövegrészekből nem derül ki egyértelműen, de inkább arra az értelmezésre hajlanék, hogy Isten kegyelme ezekben az esetekben, szemben például a vallási, egyházi irodalom néhány műfajával, nem magára az írásra, a naplóra és az abban elmondandókra, hanem csakis a szerző életére vonatkozik: Gyulay pusztán a cselekvés aktuális lehetőségét, tulajdonképpen az életet magát tulajdonítja Isten kegyelmének. Egészen más szerepűnek, Isten és ember más jellegű viszonyának tűnik viszont a 67-es könyveket ugyancsak tipikusan lezáró formula. Gyulay a következő kötetbe és az ún. *Nagy Falangba* utaló, az írás alatti időszak fizetett szexuális kapcsolatait összeszámláló *Általvitelt* megelőző lapon, az óramutató járásával ellentétesen elforgatva a kötetet, lejegyzí a napló kezdésének és befejezésének a dátumát, helyszínét, majd

¹² „A kezdet egyszerűségével a befejezés fokozatos eltűnése áll szemben: formáinak sokasága (az abbahagyás, megsemmisítés, indexálás, melyek különböző, sőt néha egymással szembenálló cselekedetek), a nézőpont bizonytalansága (arról van szó, aki ír? – és az írás mely pillanatában? – vagy arról, aki olvas?) a lehetetlenség, hogy az írás eme halálát megragadjuk.” Lejeune, *i.m.*, 211. Lejeune-nek a kezdetet és a lezárást összevető, illetve utóbbit részletező tanulmánya, némileg meglepő módon, de nem tér ki a vallásos, például imaformájú lezárásokra, s ezért megállapításai, ha sok ponton használhatóak is Gyulay lezárásainak értelmezésében, alapvetően más irányból fogalmazódnak meg.

munkáját az *O.A.M.D.G.* akronímmel zárja le. Azaz: *Omnia ad maiorem Dei gloriam*, mindent Isten nagyobb dicsőségére:

„Hozzáfogtam *Syllabus*: Közeledik írásához/ Kolosváratt, július 2-kán, 1867-ben, egy keddi napon./ Bevégeztem pedig Budapesten auggottes,/ augusztus 27-dik napján ugyanazon évben, és szintén/ keddi napon/ *O.A.M.D.G.*” (*Syllabus*, 382)¹³

Mivel ez a bevezető csak az 1867-es köteteket, s főleg a *Syllabus* tekinteti át, lényegtelen, illetve más összefüggésbe tartozik, hogy a lezárás mikor válik tipikussá Gyulaynál. A korábban kezdett, de csak 1851. augusztus végén befejezett *Kis tükkör* lezárása például egy egyszerű elköszönéssel zárul, és nem tartalmazza a zárlat a 67-es kötetek mindegyikében előforduló imát, a *Miatyánkot* sem, bár ez természetesen következhet a kötet egyedi jellegéből is:

„Még volna sok kijegyzendőm, de most veszem észre, hogy végére jártam a Könyv ezen felének, a más fele pedig már azelőtt be volt írva. Így tehát Adé. [Adieu]” (*Ő szerint Constantia*, 86)

Mivel 1867-ben viszont már nem egyedi megoldásokról van szó, azt gondolom, célszerű a kötet(ek) értelmezéséhez hangsúlyosan figyelembe venni a mélyen vallásos, a napló szerint református hitében soha meg nem ingó, egyházi szerepet betöltő Gyulay lezárását, s hogy vajon az akár konvencionálisan, de mégis vallási kontextusba helyezett napló és az írás vajon valóban Isten nagyobb dicsőségére szolgált-e a napló belső értékrendje szerint. S talán még ennél is fontosabb kérdés, hogy Gyulay az írással mennyiben töltötte be Isten rámért szándékát, akaratát, hiszen írásos hagyatékának terjedelme nem csak irodalmi, dokumentatív szempontból 'lenyűgöző', 'kivételes'¹⁴, hanem a ráfordított (élet)idő mennyiségét tekintve is az. Az öregedő, halottaira emlékező Gyulay bizonyosan erősen *ambivalens*, feszült viszonyban van azzal a ténnyel, hogy életének számottevő hányadát naplóírással töltötte:

¹³ Vö. még a *Martius 15.*, a *Lotty!* – *Fanny!*, *Ő szerint Constantia* és az *Egy századja!* lezárásával.

¹⁴ Vagy mint a (matematikai) fenségesnél oly gyakran, annak inverze, azaz ijesztő, elborzasztó: „*Kant szerint létezik a fenségesnek egy olyan érzése – ő ezt matematikailag fenségesnek nevezi -, amely kizárólag a megismerőképesség kimerüléséből fakad. Az elmét ilyenkor nem valamiféle mindent elsöprő erő fenyegetése gátolja, hanem az attól való félelem, hogy eltéveszti a számlálást, vagy pusztán számbavételre – ez meg ez meg ez – fokozódik le, az adott vég nélküli sorozat vagy határtalan összevisszaság fogalmi egységbe rendezésének legkisebb reménye nélkül.*” Neil Hertz: *A gátoltság gondolata a fenséges irodalmában*, Ford. Vástyán Rita és Z. Kovács Zoltán. In: *A romantika tétjei*. Helikon, 2000/1-2: 96. Ahogy a terjedelmes életművet létrehozó szerzőkkel, például Jókaival kapcsolatban is megfigyelhető, a kritika, a befogadás általában önértékként, 'lenyűgöző, bámulatos' teljesítményként értékeli már magát a hátrahagyott mennyiséget, azaz a munkát is. Gyulay naplójában is szerepel a teleírt naplókötetek mennyiségi számbavétele, azonban nála az – mint majd idézem – inkább a lezártság, a már nem változtatható tény státuszát kapja.

„1822 óta folytatom rendszeresen a naplászatot, több mint 40 éve, azóta fölváltva vékony és vastag könyvet beírtam, valami másfél százat: *conducat sanitati* [válják egészségére] annak, ki azt meg fogja tudni emésztteni. Magam is szeretném még egyszer elolvasni beírott könyveimet, hogy belássam, miszerint annál hasznosabbra is fordíthattam volna időmet, de már benne vagyunk.” (*Syllabus*, 21)¹⁵

Számos hely idézhető azzal kapcsolatban is, hogy Gyulay az írást semmittevésként, naplopásként éli meg, s neveltetéséből, hitéből, a reformkori nemzetszemléletből következően általában a hasznosságot, gyakorlati cselekvést állítja szembe „*beírott*” könyveinek értéktelenségével:

„fürdés előtt befejezem az illeték megírását, nem fog maradni ebéd utánra semmi is belőle, és annak csak örvendhetünk. Lehet egyébbel majd foglalkozni, ennél hasznosabb dologgal, mert hát hányszor mondjam még, a naplászat *synonimja* a *naplopásnak*. Isten velünk, élőkkel és megholtakkal, a Szent hazával!” (*Syllabus*, 146)

A semmittevés, naplopás, az 'Isten napjának, nemzet életének elhenyélése'¹⁶ viszont aligha lehet Istennek tetsző cselekedet, tehát a kötetzáró *Omnia ad maiorem Dei gloriam* kötetre vonatkoztatott értelme utólagosnak, külsődlegesnek tűnhet az olvasó és esetleg Gyulay számára is, illetve funkciója nem a napló műfaji jellegzetességeinek területéről, hanem a hasznosságelvű írásgyakorlat kontextusaiból, legitimációs szándékkal került át a kötetekbe. De nem csak a vallási alapú, egy élet egészének megítélésével, értékelésével kerül feszültségbe a naplóírás, hanem feleslegességénél fogva a napi szintű, gyakorlati élettervvel is, amiben Gyulaynál szintén domináns, elvi szintű szerepet kap a hasznosság:

„Én kiadásaimat eszerint szoktam osztályozni: *sziükséges, dicséretes, hasznos* és *mulatságos* kiadásokra.” (*Syllabus*, 91 és 21, 78, 118, 125, 144, 205)

¹⁵ Egy részletesebb értelmezésben nyilván figyelembe veendő lesz, hogy Gyulay a könyv mint 'szellemi táplálék' toposzát hogyan fordítja vissza a táplálkozás, emésztés testi folyamatába, s hogy milyen gyakori írásainak értékelésével kapcsolatban az anyagiség kontextusából vett hasonlat, metafora.

¹⁶ A henyélés (sloth) és a semmittevés (idleness) vallási megítéléséről lásd *Max Weber, i.m., 189–190*. Másrészt szinte felesleges is szembesíteni a reformkori nemzetszemlélettel a naplókban körvonalazódó írásfelfogást, s bár itt 67-es szövegekről van szó, Gyulay mottói, nem természet-tudományos témájú olvasmányai inkább 1849 előttre, sőt még korábbra, a felvilágosodás, az egész életen át megmaradó írói-emberi példaképek, Kazinczy és Döbrentei korára mutatnak. Az illetékek, Tekintélyes, Nagyságos lapok gyakori lezárásához („*Isten velünk, élőkkel és megholtakkal, a Szent hazával!*”) irodalmi háttéranyagként vö. Szörényi László: „*A szent hazának képe*”. *Őstörténet és epika Zrínyitől Krúdyig*. In Uő: „*Múltáddal valamit kezdeni*”. *Tanulmányok*, JAK-Füzetek, 45. Budapest: Magvető Kiadó, 1989: 208–222.

A naplóírás tehát, mint a legfőbb, a mindennapi életvezetést radikálisan befolyásoló tevékenység, „szerencsétlen szenvedély” (*Syllabus*, 84) szinte folyamatos konfrontációt jelent Gyulay értékrendjével, s nehezen található olyan legitim cselekvési tér, ahová beilleszthető, s ezzel összefüggően csak elvétve kap pozitív értékelést a kötetben.

Az írásnak ezek az átmeneti, belső önértéket jelentő nyugvópontjai a *Syllabus*ban szinte kizárólag valamilyen mennyiségelv teljesítéséhez kötődnek, de ezek többsége is külsődleges és ismétlődő abból a szempontból, hogy például a kijelölt oldalszámok elérése pusztán és kizárólag mennyiségi, nem pedig tartalmi kérdés: az időfolyamnak, az életidő tagolásának az évfordulókhoz, ünnepekhez hasonló, visszatérő formáit jelentik, amelyeken keresztül a naplóíró a haladás¹⁷ és a hasznosság élményét élheti meg. A „horror vacui” (*Syllabus*, 68), az üres lapoktól való szorongás írásgerjesztő folyamatát ezen kívül szinte semmi más nem képes feloldani, helyettesíteni. Tipikus példaként lehet felhozni ezzel kapcsolatban, hogy Gyulay Lajos a határpontokat jelentő lapokat „kicifrázza”, aláhúzásokkal, rajzos jelekkel is kiemeli, illetve az egyik *Nagyságos laphoz* közeledve a prózaformáról versre vált át, s a máskor beírásra váró, feladatot jelentő üres lapot szinte himnikus köszöntésben részesíti:

„Feltűnt végre az a szép lap,
Mely a Nagyságosba bekap,
Már előttünk áll egész pompájában,
Kicifrázott szép fényes cirkalmában.”
(*Syllabus*, 332)

A számszerűségnek, mennyiségelvnek és a hasznosságnak a naplóban az írással kapcsolatban megfigyelhető formája, mint említettem, Gyulay Lajos civil életében, életvezetésében is dominánsnak tűnik. A cseresznyeérés idején például szokásává vált a napló szerint, hogy a földön heverő magokat cipőjével feltörje, mert azzal megkönnyíti majd a madarak élelemhez jutását (*Syllabus*, 13). Viszont eközben is kijelöli, és számon tartja a mennyiséget: ezer magot szeretne feltörni legalább, s az ezres szám egyszerre kényszerítő és viszonyító erővel hat rá, szabályozza sétáit is. Ugyancsak napi rendszerességgel rögzíti, tervezi fürdőkúrájának számszerű előrehaladását. Évente egyszer, kötelező jelleggel új helyre látogat, a *Syllabus*ban például Gödöllőre, de a kirándulásról, kastélylátogatásról alig tudunk meg többet, mint hogy valóban járt

¹⁷ Mottószzerűen, önmagára, a naplóírásra vonatkoztatva idézi például Gyulay Jósikától a *Virrad*, *haladjunk!*, eredetileg közéleti-nemzeti kontextusra utaló mondatot: „*Virrad*, *haladjunk*, azt mondja Jósika, a regényköltő, azt mondom én is, *közeledik a déli óra*, *haladjunk*, mert ki tudja, ebéd után lesz-e időnk a firkára? Egyébaránt jól eléhaladtunk, már a hatodik lapot írom ma” (*Syllabus*, 268) etc.

is ott, s ezzel teljesítette a szabályt – a kirándulás miatt kieső idő és az írás szüneteltetésének következményei viszont több helyet kapnak a vonatút és a gödöllői kastély leírásánál. A felsorolást még bőségesen lehetne folytatni, egészen az öltözködésig,¹⁸ intimitásig lemenően, hiszen Gyulay szexuális kapcsolatait is számszerűsíti, feljegyzi, rendszerezi, a női nevek mellé strigulákat húz.¹⁹ Pszichológiai szempontból a számszerűségnek, mennyiség- és cél- elvnek a naplóban megmutatkozó, szinte mindenre kiterjedő formáját általánosságban a spontaneitást, a nem tervezett élményeket, társas érzelmeket fenyegetettségként, identitásvesztésként megélt személyiség jellemzőjének tarthatjuk.²⁰ Ezzel is összefügghet, hogy Gyulay utazásai, halaszthatatlan elfoglaltságai előtt igyekszik a naplóban *előre* megírni az adott, aznapi lapokat, vagyis a napló terében megpróbálja felszámolni azt a hasadást, amit a szabályozott és ismétlődő cselekvések – mint például az ebédidő, hírlapolvasás, séta, körömvágás, csütörtökönkénti „kihágás” stb. – és a naplóírás elmaradása jelent(ene) számára:

„A mai illeték megírásában gyorsan haladok, még csak másfél megírni való lapom van hátra, *utcumque* [hasonlóképpen] annak hamar végére fogok járni, és úgy lehet, hogy meg sem fogok állapodni a *terminusnál*, hanem átlépní a *Rubiconon*, mert jó előre gondoskodni azon nemsokára eléforduló napra, mikor Gödöllőre fogok menni, mikor napon *Syllabusom* nyugodni fog. Egy egész napi illetéket tehát úgy kell *moderálni* és felosztani több napokra, hogy mikor visszajövök Gödöllőről, hátralékban ne legyek.” (*Syllabus*, 157)

Annak viszont nincs nyoma a naplóban, hogy Gyulay patológikus mintázatként élne meg életformáját, bár a naplónak az írással összefüggő, tehát nem a társadalmi kapcsolatokat rögzítő rétegében főúri rangjához viszonyítva erős önlefokozással élve gyakran Tintás Lajosnak (*Syllabus*, 188, 288, 332) nevezi magát, illetve a napló terébe szinte soha nem enged be önmagáról szóló, de külső szemlélőtől eredő véleményt.²¹ Az ebből a szempontból eset-

¹⁸ Gyulay „*a napi dátummal egybeeső számokkal látja el alsóneműit és más ruhadarabjait*” is, s ebben esztétikai örömet lel: „*Ma reggel felkelve levettem a 3-as számú lábravalómat és felvettem a 3-as számú nappali gatyámat: a 3-as számok concordantiájáért jegyzem fel ezt.*” Vö. Hász-Fehér, i. m., 14.

¹⁹ A felfogással kapcsolatban ld. Priszlinger Zoltán: *Strigulákban mért férfiasság. Szerelem és szexualitás ifjabb Wesselényi Miklós naplójában.* http://epa.oszk.hu/01000/01019/00006/pdf/Sicitudrastra_2008_19evf_58sz_209231_PZ.pdf Köszönöm Labádi Gergelynek, hogy felhívta a figyelmemet a tanulmányra.

²⁰ Vö. például Márkus Attila: *Számok, számolás, számolászavarok.* Pro Die Kiadó Kft., 2007.

²¹ A *Syllabus*ban egy olyan eset fordul elő, amikor, ha feltételelesen is, de következtetni tudunk erre: Gyulay utcai magatartására nem talált magyarázatot a környezete, s a naplóban adja meg rá a választ: „*A cseresnyemag-ropogtatással is elmaradok, attól félek, az ezerből még csak vagy 200^{at} ropogtattam el. Már feltűnő is kezd lenni ezen működésem. Piszingerné kérdezte húgomat, hogy mit keresek mindig, mikor az utcán jövök. Nem egyebet, mint cseresnyemagot, melyet lábommal lero-*

leg kivételes szerepüként felfogható álomértelmezései ugyancsak konvencionálisak. Elfogadja az álom vágyteljesítő jellegét, ha a vágyak racionalizálhatóak, egyeznek a társadalmi, személyes normákkal, mint például a családtagokkal való együttlét, emberekért való aggodalom. Imádságát, a *Miatyánkot* is az elhunyt rokonokkal való álombeli találkozás vágyával egészíti ki:

„Ez az én gyarló fejemnek mindennapi imádsága, melyet befejezésül még meg szoktam toldani elalvás előtt ekképpen: Bocsáss álmat szemeimre, ó én édes jó Istenem!, és engedd, hogy azalatt, míg testem nyugodni fog, szeretettjeimnek szellemei lebegjék körül lelkemet édes álmok ringásai között!”
(*Syllabus*, 381)

Viszont „*bolond*” (*Syllabus*, 239) álmoknak, az önképpel nem érintkező személyiségrésznek tekinti, ha az álom eltér a konvenciókon belül értelmezhető eseményektől:

„Ismeretlen tájakon, utakon utazva mindenütt kerestem *Brasiliának* hírhedt vegetatióját, de mindenütt csak pusztaságot találtam. M[áros]vásárhelyről társaskocsik jártak Brasiliába szép nőkkel megterhelve, és sajnáltam, hogy nem velök tettem ez utat. Miklós komornokom rekedtnek tette magát, nem tudott szólni, utóbb mondá, azért tette, mert hallgatóznak utánunk. Ilyenféle bolond álmaim voltak.” (*Syllabus*, 239)

Az időbeli, mennyiségi, számalapú kötöttségek mentén, tehát lényegében már az írás megkezdése előtt²² stukturálódó *Syllabus*ban szinte egyetlen olyan alapelv létezik, amelyet nem előzetes elhatározás irányít, ez pedig az 'illetéknek, napi illetéknek' nevezett mennyiség megállapítása, majd pedig teljesítése. Az alábbiakban a kötet főbb tartalmi jegyeinek bemutatásával együtt megkísérlem áttekinteni az illeték használatát és funkcióját a naplószövegen

poztatok. Egy bolondság neme, bár unicuma lenne bolondságaimnak ez, de fájdalom, van több is. Álljon elé az, kinek nincsen valami bolondsága, én még olyan embert nem ismerek.” (*Syllabus*, 19)

²² Gyulay – mint említettem – a szabálykövetésből következően gyakran már előre „*kicirkalmazza*” a Tekintetes, Nagyságos lapokat, vagyis az írás a laphoz közeledve nem az aktuális téma, esemény belső alakulásától, jellegétől, fontosságától (etc.) függ, hanem térbeli szempontokhoz igazodik, hiszen az írásnak törvényszerűen be kell fejeződnie a lap alján, például a Tekintetes lap előtt, hogy az megkaphassa, betölthesse az előre eldöntött, sőt írásban is jelölt funkciót. Az adott helyhez közeledve megfigyelhető, hogy az írás hirtelen, átmenetek nélkül meg is változtatja tárgyát, s a haladás, közeledés térbeli pozíciójának sematikus leírása veszi át a szerepet. Csak egyetlen példa, amelyben kurziválással jelölöm a térbeliségre, vizualitásra utaló szavakat: „a 88^{dik} lap már előttem áll, nem kell törnöm fejemet, hogy mit írjak e *kis helyre*, mely még a lap *ürességét* tükrözi. Üres volt mindenképpen, és üresnek marad e lap, ha be is lesz *írva*. Vegyünk búcsút tőle, *fordítsunk* egyet, hogy *lássuk* a már előre *kipingált* fényes lapot.” (*Syllabus*, 87) A naplóban ezeket a helyeket értelmeztem korábban a szövegszerűség, a fikcionalitás sajátos eseteinek. Az eljárás semlegesítő, kiüresítő, a megelőzően írott szövegrészek befogadását módosító szerepéről a későbbiekben lesz szó.

belül. Mivel az „illeték” megírása naponként ismétlődő cselekvés Gyulaynál, és szoros kapcsolatban áll a kötet egyéb, ugyancsak ismétlődő megoldásaival, a kapcsolat érzékeltetéséhez előbb szükséges kitérni ezekre a könnyebben átlátható, a kötetben grafikailag is kiemelt helyekre.

A Syllabus tartalmi és formai sajátosságai

A *Syllabus* című kötet 1867. július 2. és augusztus 27. között íródott, azaz megközelítőleg két hónapnyi, s a szinte elhanyagolható kivételektől eltekintve, mint például a Kolozsvárról Budapestre, vagy onnan Gödöllőre utazás ideje, napi rendszerességgel folytatott feljegyzést tartalmaz. A címnek Gyulay, naplóróli gyakorlatának megfelelően, már a kötet elején megadja a magyarázatát, a „százados ünnep” fontosságát, illetve a cím egyházi, politikai mintáit is:

„Közeledik azon rég kiszemelt nap, *september 27^{ke}*, melyen drága emlékezetű szüleim születésének *jubileumát* fogom megtartani, és előkészületeivel már foglalkozom. Azért Isten kegyelméből e mai napon útnak indított sorait e könyvemnek e szóval kezdém meg: *Közeledik*, és címül is e nevet adám neki. *Bulláknak, proclamatióknak, költeményeknek* címei is gyakran csak egy *Syllabus*. Az *Unigenitus* név alatt ismeretes *bullá*, a *Recrudescunt* név alatt a *Rákóci-féle proclamatio* és többenél több költemények címei hoztak engem is e gondolatra, hogy könyvemet a *Syllabus*ról nevezzem el így: *Közeledik*.” (*Syllabus*, 3)

A „százados ünneppel” kapcsolatos előkészület valóban fontos témát jelent Gyulay kötetében, de ez elsősorban az ünnepi beszédek megtartására felkérendő papokkal folytatott levelezésben, a templomszentelésre adott ajánlékok beszerzésében, tehát főleg az évfordulóhoz kapcsolódó gyakorlati jellegű, a főúri szerepkörhöz tartozó tevékenységek *tényszerű* lejegyzésében mutatkozik meg:

„Alkuban vagyok egy régi aranyozott kehely végett *Krickbergnével*. Ha 90 forintért megalkudhatom, meg fogom venni, szükségem van reá az Úr asztalához, szaporítani akarom az *aranyozott szent edények gyűjteményét*. [...] A marosnémeti százados innap és templomszentelés alkalmával meg akarom vele az egyházat ajándékozni.” (*Syllabus*, 6)

– írja ugyancsak közvetlenül a kötet elején, 1867 július 5-én, s a vásárlásra, illetve a kehelyre vésendő feliratra később is visszatér. A kötetben fogalmazza meg Gyulay a papoknak küldendő levél „*impurumát*”, azaz piszkozatát is, s már itt, a *Syllabus*ban elhatározza, hogy a rákövetkező naplókötet címét is az ünnep adja majd. (A *Syllabus*ban még a *Megérkezett* címet tervezi a végül az *Egy századja!* címmel ellátott naplónak.) Viszont az 1867-es év korábbi köteteihez, a *Lotty!-Fanny!*-hoz, a *Martius 15.*-hez vagy az *Ó szerint Constantiához* hasonlóan, a cím ezúttal sem fedi le a kötet tematikáját, illetve mennyiségi

szempontból sem foglal el döntő részt a megjelölt téma. Sőt azt is mondhatjuk, hogy az inkább csak külsődlegesen, a kötet- és naplóírás szokásos, évtizedek óta folytatott tevékenységét megszakító aktualitásként kapcsolódik a *Syllabus* anyagához. A címadás a kötet elején tehát értelmező funkciója, de nem a szépirodalmi, fikciós szövegekhez, illetve nem is az irányított emlékezet műfajaihoz, például az emlékirathoz hasonlóan. A cím pusztán arra vonatkozik, hogy a naplókötet írására szánt, belátható időszakban Gyulay életének ezt a közelgő eseményét tartja a legfontosabbnak, kiemelésre méltónak. Viszont a százados ünnep kapcsán a szülőkről, életükről, Gyulay hozzájuk való viszonyáról semmivel sem tudunk meg többet, mint az említett korábbi kötetekben, hiszen főleg az édesanyára, Kohányi Kácsándy Zsuzsannára rendkívül gyakran, a legnagyobb tisztelettel és szeretettel emlékezik vissza Gyulay másutt is: jól érzékelhető, hogy a mindennapjainak a része az anyára való emlékezés és az érte mondott ima. A kötet tehát azzal együtt, hogy a külsődleges, naptári idő és az évforduló megtartására irányuló szándék valóban egybeesik az írással, nem rendelődik kizárólagosan alá annak, hanem a naplóírás viszonylag szabad, az életesemények sokaságát magába foglaló rendszeréhez (is) igazodik. Tartalmi szempontból tekintve lényegesen nagyobb terjedelmet kap az olvasmányokból²³ való jegyzetelés, a nyári fürdőkúra előrehaladása, a kolozsvári Sétatéren töltött idő, a *Nagy Falang* és a prostituáltak ügyeinek a rendezése, a török szultán budai látogatása, vagy a még élő lánytestvérrel, Constance-szal való kapcsolattartás, mint a közelgő ünnepel kapcsolatos teendők részletezése.

Azt, hogy a százados ünnepel járó szervezési feladat és az emlékezés mennyire nem kizárólagos a könyvben, s hogy az emlékezés terét sem teszi még viszonylagosan sem egyneművé, talán azzal lehetne legjobban bizonyítani, hogy Gyulay párhuzamosan egy másik ünnepre²⁴ is készülődik, a kötetben Vincenzo Bellini operája nyomán Castadivának nevezett, valószínűleg férjezett, de alkalmanként magát prostituáló nőnél²⁵ tett századik látogatásra:

²³ A *Syllabus*ban Gyulay Papp Miklós *Az 1735-ki zendülés története* című történeti munkájából, Forgách Ferenc *Históriájából* és Petermann *Geographiai közleményeinek* két füzetéből teszi meg szokásos „ki- és megjegyzéseit”, a részleges tartalmi kivonatolást. A jegyzetek sokszor bevalottan is csak a lapok kitöltésére szolgálnak, s határozottan elkülönülnek a napló szövegkörnyezetétől, nincs kapcsolatuk a napló tartalmi részével. Az egyik alkalommal Gyulay „zsidó modorban, hátrafelé” (*Syllabus*, 167) jegyzeteli ki például a Petermann tanulmányát.

²⁴ Az emlékezés itteni, gyakorlati jellegű, nem homogenizáló működéséhez lásd Paul Ricœur idézett tanulmányát.

²⁵ „Castadivának férje is van, ki mikor belépik, azonnal összeszedi magát *Castadiva*, szentképre vált, átváltozik, úgyszólván erényes hölgygé, mintha az ajtó kinyíltával új lég ömlőne reá, mely szenvedélyeiből kihűti.” (*Syllabus*, 108)

„Mához egy hétre van elhatározva elindulásom Németibe, azalatt még egyszer meg fogom látogatni, mégpedig már 94-dikszer *Castadivát* jövő csütörtöken, ki már alig várja, hogy 100^{dik} látogatásomat megtegyem nála, mert akkor egy aranyórát és -láncot fog kapni tőlem, vagy annak az árát, mert amilyen telhetetlen, megelégedve mégsem lenne az ajándokkal.” (*Syllabus*, 357)

Bár a naplóban természetesen nem említi Gyulay a két esemény közötti számszerű kapcsolatot, a számmisztikához, mennyiségi analógiákhoz való erős vonzódása miatt éppen az elhallgatás kelt feszültséget a napló lapjain párhuzamosan zajló történetek között, sőt egy alkalommal Gyulay a századik látogatással, szexuális aktussal kapcsolatban ugyancsak a „*jubyleum*” kifejezést használja:

„Az első elseje ő [*Castadiva*], kinél ma 92^{dik} látogatásomat fogom megtenni. Ennyi vonással a Nagy Falang egy tagja sem bír. *Éljen*, hogy a 100^{dikat} is megnyerhesse, *et quod erit supra* [és ami majd még lesz]. Már közel áll hozzá, jubyleumához, akkor kölcsönös meglepetések várnak reánk.” (*Syllabus*, 184)

A természetesen referenciálisan, életrajzi, történelmi, társadalomtörténeti forrásanyagként is olvasható bejegyzésekkel egyidejűleg, s ez adja a szöveg egyik domináns, s ebből a szempontból legérdekesebb és legfontosabb részét, maga az írás, a megkezdett könyv üres lapjainak mondatokkal való megtöltése, az idővel és a terjedelemmel való verseny lesz a legfontosabb téma, kényszer és feladat Gyulay számára. S bár vannak a *Syllabus*ban grafo-mániára mutató jelek, de nyilván túlzottan leegyszerűsítő és értelmetlen is volna a rendkívül terjedelmes írott szöveget hátrahagyó, s már pusztán emiatt gyakori hivatkozási alapot jelentő Gyulay Lajost egyszerűen grafománnak minősíteni. A napló anyagába ugyanis több karakterisztikusan elkülönülő és ismétlődő kontroll, rendszer is beépül a napi események lejegyzése mellett. Így például a *Tekintélyes-* (*Tekintetes*) és *Nagyságos lapok* számontartása, jelölése, a könyv negyedelese, felezése, vagy napi szinten az illetéknek nevezett szövegmenyiség megírása, amelyek képesek megszerezni az olykor-olykor parttalannak, öncélúnak tűnő, sőt írója fölé kerekedő írást.²⁶

A szintén jelölt naptári napok, napszakok mellett az időnek, teljesítménynek ezek a „szinonimái” Gyulay Lajos hagyatékának egy részét, ha nem is a szépirodalom, de olykor a szövegszerűség, s remélhetőleg a kutatás, értelmezés előrehaladásával a műfaji kettősséget (például napló szépirodalmi jegyekkel etc.) valamelyest feloldva, a 'naplókötet-írás, naplókönyv-írás' tudomásom szerint hagyománnyal alig rendelkező, s a magyar irodalomtörté-

²⁶ „[A]zt sem tudom jóformán, mit írok, mentire bocsátva író tollamat, hogy írjon, mit neki tetszik – nem elegyedem belé, az az ő dolga”. (*Syllabus*, 262)

netben nem is vizsgált anyagává teheti. A szempontot annak ellenére jogosultnak, sőt szimptomatikusnak gondolom, hogy feltételezhetően Gyulay Lajos is töredezetten, a kötet lapjain más-más műfaji paradigmából származó érveket használva, s ezért természetesen eltérő következtetés(ek)re jutva próbált szövege és befogadó között kapcsolatot feltételezni, utóbbiba beleértve természetesen önmagát is. S bár lényegesen nagyobb, életrajzi, társadalomtörténeti, eszme- és vallástörténeti anyaggal kell majd a kutatást kiegészíteni, a dominánsnak és széleskörűnek tűnő utilitas-elv három irányból is szerepet kap a *Syllabus*ban. Egyrészt Gyulaynak az aktuális olvasmányaihoz fűzött rövid „*megjegyzései*” alapvetően az információszerzést, művelődést szolgálják, s az olvasás írássá formálásának szintén haszonelvű szemlélete (jegyzetelés, a lap kitöltése stb.) érvényesül a feldolgozásban. Hasonló irányultságúak Gyulaynak a nemzeti és a vallási élettel kapcsolatos elvárásai is, azaz a kötetben nincs olyan átfogó külső nézőpont, ami legitimálná Gyulay számára az aktuális cselekvést, s ezért szinte ritmikus rendszerességgel értékeli haszontalanságként, rossz szenvedélyként (stb.) az írást. Az előrehaladást, a nyugvópontokat, az írásnak átmenetileg célt adó értelmet így egyrészt kizárólag *maga a könyv*, s az adott lapszámokhoz, oldalakhoz való eljutás, tehát a befejezettségnek valamilyen típusa jelenti, másrészt pedig – ezzel összefüggésben – az írásnak az illetékkal megteremtett szimbiózisa.

Az illeték jelentése, funkciója a Syllabusban

Gyulay több laptípust tart számon a kötetben, s ezek egy része elérendő céllá, alkalmi pihenőpontokká, „*oázisokká*” (*Syllabus*, 342) válnak majd Gyulay szerint író és olvasó számára egyaránt. Vannak *Tekintélyes-*, *Nagyságos-*, illetve *Iránylapok*, és a szerző jelöli azt is, ha a kötet negyedéig, feléig eljut az írásban. *Tekintélyes lapok*nak nevezi – tartalomtól, eseménytől függetlenül – az azonos számokból álló kétjegyű, a 11, 22, 33 (stb.) lapokat, *Nagyságos lapok*nak pedig a háromjegyűeket (111, 222, 333 stb.).²⁷ A *Tekintélyes-* és a *Nagyságos lapok* sorszámozást is kapnak, azaz van *Első, Második* (stb.) *Tekintélyes-* és *Nagyságos lap*, s ez a számozás folytatódik a kötet végéig. A laptípusokat Gyulay „*kicirkalmazza*”, a sorszámmal egyező aláhúzással külön is kiemeli. Az első *Nagyságos*, a 111-dik lap elérése után határozza meg az *Iránylapok*at szabályozó, ún. napi illetéket, a naponta megírandó lapok számát:

„csak az *első Nagyságos lap*hoz való eljutáskor határozatnak meg az úgynevezett *Iránylapok*” (*Syllabus*, 54)

²⁷ Erről Hász-Fehér, *i. m.*, 13.

A művelet egyszerű arányszámítással történik, de lényeges momentum, hogy a következő heteket meghatározó illeték nem a naplóíró előzetes elhatározásától függ, hanem az addigi időintervallum alatti naplóírói teljesítményét összegzi és átlagolja Gyulay.²⁸ Az esemény fontossága jól érzékelhető a következő idézetből, hiszen a szerző minden más tevékenységet felfüggeszt az illeték megállapításáig:

„Nemsokára már az *első Nagyságos laphoz* is el fogunk jutni a 111^{dik} lapon, mikor a napi illeték is el lesz határozandó *Iránylapok* följegyzése mellett. Addig szeretném, ha a kerékvágásba belejöhetnék, hogy az eddigi szabályos hat beírt lap kijusson minden napra. Ez annyira sürgős, hogy emiatt nevezetesebb dolgaikat sem tudom igazítani, pedig volnának megírni való leveleim.” (*Syllabus*, 98)

Mivel a július 2-án elkezdett *Syllabusban* 18 nap alatt jutott el az *első Nagyságos laphoz*, az illetéket 6 lapban állapítja meg, amihez a könyv második feléig szigorúan ragaszkodik is majd, szabállyá, kötelezettséggé, sőt azt is mondhatjuk, hogy *munkává*²⁹ válik az illeték megírása:

„Annyira bizonyosnak látom már e lapnak beírását, hogy jóreménység fejében ki is jegyeztem holnapra az *első Iránylapot*, melyet könyvem fel fog mutatni. Kizárólag e mai napig, könyvem keletkezése óta, minden napnak kijut a maga beírt 6 lapja, és határozottan annyi lesz ezentúl a napi illeték, míglen a 12^{dik} *Iránylapot* is fel fogom jegyezhetni.” (*Syllabus*, 122)

A kötet vastagságához, lapszámához mérve – ahogy írja is – 12 megírandó *Iránylapot* jelöl ki, s ha azt teljesíti, akkor következnek majd az *Újabb Iránylapok*. A napi illetéknek és az *Iránylapnak* viszont konkludálnia, „*találnia*” kell a dátummal, tehát ha az illetéknél többet vagy kevesebbet ír egy-egy nap, teljesítmény, idő és mennyiség nem esik egybe, akkor elmarad az *Iránylap* bejegyzése:

²⁸ A kompetencia mértéke és a képesség természetesen a kedvtől, egészségi állapottól (stb.), vagyis emberi tényezőktől függően változna, de ez a rendkívül erős szabálykövetés miatt viszont csak a napló tartalmi (nem mennyiségi) rétegében érvényesül, amikor például Gyulay megállapítja, hogy sokkal többet is tudna aznap írni, vagy ellenkezőleg, kifogyott minden témából, s ebben az esetben az olvasás, jegyzetelés indítja el az írást, esetleg pótolja majd a még hiányzó terjedelmet. Csak két példa a szemlélettel kapcsolatban: „A magamnak mára feladott 12 beírni való lapból hármat már megírtam nagy hirtelen, de még van 9 hátra, ezt is beszámítva. Nem kis feladat, jó lett volna előre meggondolni, már csak a szégyennel maradunk, ha teljesíteni nem leszünk képesek.” (*Syllabus*, 60) „ennélfogva 12 lap lenne megírandó ma és holnap. Nem sokkal több egy napos illetéknél, azért álljunk eleibe, és legelőbb is vegyük segítségül a Budapesti Szemlét, melyből tege olvasgatva, abból némelyeket kijegyezhetünk.” (*Syllabus*, 164)

²⁹ A *Syllabusban*, bár lényegesen ritkábban, de előfordul még az írással kapcsolatban a munka irodalmi fogalmához közelebb álló „*penzum*” és a „*feladat*” is az illeték mellett.

„Kárba ment egy Iránylapnak, a kilencediknek följegyzése a 189^{dik} lapra, pedig megillette volna – így már annak valamelyik következő lapra kellett följegyez-
tetnie, mikor találni fog a dátummal az illeték. Akár holnap, ha ma megírom az
illetéket, de arra nemigen vagyok hajlandó, mert könyvem első részét bevégez-
vén, megállapodó helye különben is lesz *Syllabusomnak*, ok nélkül való volna
sűrűbb fejezetekbe osztani a könyvet, azért hát úgy fogom intézni és moderálni
az írást, hogy a *kilencedik Iránylap* távolacska essék azon laptól, melyen könyvem
második felének megírásához fogok kezdeni a 193^{dik} laptól.” (*Syllabus*, 190)

Ugyanez, a *Tekintélyes-* és *Nagyságos lapok* elmaradása külső okokból
nem, legfeljebb tévesztés, rossz számozás miatt fordulhatna elő. De az
elnevezésekben, a számmisztikus háttérben is megfigyelhetőek különbségek a
laptípusok között. A *Tekintélyes-* és a *Nagyságos lapok* neve egyértelműen társadalmi
kontextusból kerülhetett a kötetbe, és követi is a rangból, származásból
adódó hierarchiát, hiszen mennyiségi szempontból a *Nagyságos lap* úgymond
előrébb, magasabban helyezkedik el a számsoron, mint a *Tekintélyes lap*. Az
Iránylap viszont valamilyen célképzetet, haladást fogalmaz meg a másik két
laptípus statikusságával szemben. Másrészt az *Iránylapot* meghatározó *illeték*
szó korabeli használata, a maihoz hasonlóan, elsősorban a jogrend területére
jellemző, s jelentése az örökösödéssel, illetve a valakire háruló 'munkával,
teherrel, fizetéssel' függ össze. Az *illeték* megállapítása pedig Gyulay nap-
lóiban lényegében megfelel az „*illetékszabás*” korabeli fogalmának: „*Cselekvés,*
melynél fogva valamely felsőbbbségileg megrendelt díjt az arra hívatott személy a
szabályok szerint kivet, kiszámít.”³⁰ Nagyobb anyagon végzett kutatást igényel-
ne viszont az *Iránylapok* számának értelmezése. Gyulay, mint említettem, ti-
zenkét *Iránylapot* jelöl ki, s a teljesítés után *Újabb, Legújabb, Megújított*, vagyis a
korábbiakhoz viszonyított *Iránylapokkal* folytatja a naplót. Az *Iránylapok*nak
szabályszerűen el kell érniük a tizenkettes számot, s Gyulay a könyv lapszá-
mához viszonyítva folyamatosan ellenőrzi a haladást, illetve állítja le az újabb
Iránylap megkezdését, ha annak már nem jutna ki a könyvben a tizenkettes
szám. A kézenfekvőnek tűnő, hónapszámokkal való analógiát erősíti, hogy
hasonló elvet követ Gyulay köteteinek sorszámzásában, az egyes folyamok
kijelölésében is. A folyamokon belüli kötetszám ugyanis szintén nem halad-
hatja meg a tizenkettes számot, s azt elérve Gyulay mindig új folyamat kezd.
A *Martius 15.* című kötet például a „*8^{dik} folyam 12^{dik} kötete*” (*Martius 15.*, 2), s
bizonyára ezért a következő napló, az *Ó szerint Constantia* új számozást kap, s
már a „*9^{dik} folyam 1^{ső} kötete*” (*Ó szerint Constantia*, 2) lesz. Mindezek mellett kül-
sődleges okokat is figyelembe lehet venni, hiszen Gyulay sokszor hang-
súlyozza babonás félelmét a tizenháromas számtól, azt oldalszámozásként sem
írja le, s a napló anyagát ismerve szinte elképzelhetetlen, hogy *Iránylap* tizen-

³⁰ Czuczor Gergely, Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára*. Harmadik kötet, Pest, Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdásznál. 1865.

hármás számozású legyen.³¹ Gyulay rendkívül kiterjedt, évtizedek óta használt számmisztikus megoldásai nagyobb anyag ismeretében lesznek majd körvonalazhatóak, amelyekhez a köteteken kívül az ún. *Nagy Falang* rendszerének megfejtsége adhat főleg segítséget. Gyulay egyik 1848-as naplójában például ezt írja a már akkor, tehát húsz évvel korábban is létező rendszerről:

„Egy neme a’ bolondságnak ez is nálam, hogy magamnak egy Phalanxot teremtettem, istenített hölgyekből, kiket rendszereztem, elneveztem és be is soroztam a’ 150-edik és következő lapokon.”³²

A *Nagy Falang* szándékoltan burkolt, nehezen felfejthető rendszerét az 1867-es naplókban Gyulay tízes felosztásra építi, s a valós vagy képzelt nőismerősökből, szexuális partnerekből álló csoportok között az állami életre, politikára (pl. pártokra, felekezetre osztja a tagokat) jellemző viszonyrendszert működtet:

„Találkozám ma *Dameta Magniolíával*, holnapra magához rendelt, és én teljesíteni fogom parancsát. Nemrég történt előléptetése a Nagy Falang magas ministeriumába, helyettesíti az *Aspasia személyét ideiglenesen*.” (*Syllabus*, 104)

Illetve:

„én minek köszönhetem eléhaladásomat e könyvben? Nemde annak, hogy a Nagy Falang statistikájával egypár lapot betöltöttem; ha folytatnám, e kimeríthetetlen tárgy nékem nagy anyagot tudna szolgáltatni, de attól félek, hogy kedves, nyájas, kegyes, esetleges olvasóimnak avval nem nagy multságot fognék szerezni, mert tanúság benne nem sok van, *mysticizmus* pedig bőven elég. A *Nagy Falang mysteriumaival* egész köteteket lehetne betölteni, csak tennapelőtti élményeim *Castadivánál* sokat érnének, ha toll képes volna azt leírni.” (*Syllabus*, 107)

A tízes számozás, a „két tíz” rendszerező elve a következő idézetből látható, bár Gyulay nem oldja föl itt sem a számozás „*mysticizmusát*”:

„Politikai érdekek vezethették a magas *conclavét* arra, hogy nem a választott felekezetbelinek osztatott ki e jutalom. *Eccelapopa*, alig belépve a Nagy Falangba, már nagy vívmányokkal dicsekszik: két tíz főnöke egy oly két tíznek, melynek fele az ő felekezetéből van kiállítva.” (*Syllabus*, 130–131)

³¹ Például: „Nem szeretném a fürdések számát 13-al végezni, sem pedig elkezdni a Dunában a 13^{dik} számmal. Úgy kell *moderálnom* a dolgot, hogy itt vagy 11 vagy 14 fürdőt vegyek, Pesten pedig vagy a 12^{dikkel} vagy pedig a 15^{dikkel} kezdjem meg a folytatást. A 13-as szám nem tartozik a kedvelt számaim közé.” (*Syllabus*, 19)

³² V. András János, Csetri Elek, Miskolczy Ambrus, *i.m. II.*, 92. (Az 1848-49-es naplókban a 150-ik odaltól kezdődően kezdi el rendszerezni Gyulay a Falang tagjait, s ezt minden naplóban, ugyanott kezdve folytatja tovább.)

A tízes csoportok rendeződnek aztán tovább tizenkettesekbe, s a viszonyrendszer, hatalmi hierarchia folyamatosan változik közöttük:

A harmadik kyklos első második, respective 21 és 22^{dik} tízketje fel van terjesztve aszerint, ahogy leírtam a 100^{dik} lapon. Megválnék, hogyan fog megállítani a *conclavében*, hol *markos delnök* határoznak a Falang dolgairól. (*Syllabus*, 107)

A Nagy Falang rendszerező elveinek ismerete tehát, ha a naplókötekek *Iránylapjainak* számához nem is nyújt majd feltétlenül megoldást, de az analógia miatt bizonyára a legfontosabb háttérrel fogja adni.

A *Syllabus* az első *Iránylap* kijelöléséig viszonylag hagyományos naplóformát követ, azután viszont az írásban a meghatározott strukturáló ismétlődés veszi át a szerepet, aminek Gyulay lehetőleg minden külső körülmény ellenére igyekszik magát alárendelni. Hasonló megállapítás tehető a kötet befejezéséről: a második tizenkét *Újabb Iránylap* megírása után újra csak a naptári idő („*Budapest. Kedd! Augottes 27. 1867.*”), illetve a napszak rögzítése („*Ebéd után ugyanaz napon*”), és a *Nagyságos lapok* veszik vissza a szerepet. Gyulay jelzi is, hogy az illetékkal kijelölt, szabálykövető, haszonelvű magatartás helyett a könyv lezárásáig újra a spontán, sőt érzelmileg motivált alakulás lesz a főszerep:

„A legeslegutolsó Iránylap fel lévén már jegyezve, nem kötöm magam ezentúl a napi illetékhez, írok kevesebbet vagy többet annál, ahogy kedvem fogja tartani.” (*Syllabus*, 367)

A *Lotty! - Fanny!*-ban a *Tizenkettedik és utolsó Iránylap* feljegyzése után szinte ugyanezekkel a szavakkal teszi meg a váltást, engedi el az illeték által szabályozott írást:

„Az utolsó Iránylap is már föl lévén jegyezve, ezentúl nem kötöm magam lapokhoz, hanem írni fogok, mikor szükségesnek látom, mikor kedvem tartja.” (*Lotty! - Fanny!*, 267)

És:

„Jól érzem magam, mióta nem vagyok lekötözve, és csak annyit írok, amennyit akarok. Tege 8, ma eddig csak hat lapot.” (*Lotty! - Fanny!*, 280)

Az évtizedek óta folytatott rutinból következő hasonlóságoktól eltekintve, s csak a kötet belső logikájára, fikcionalitására figyelve tehát a kezdeti szabadság (az illeték megtalálása) és későbbi kötöttség (az illeték teljesítése) kettős játékát, feszültségét adja a kötet: a naplóiró legfontosabb identifikációját a mennyiség elvégzése jelenti a „*rendes kerékvágás*”, az illeték kijelölése

után. A kötet aztán újra a kötöttség, az *Iránylap* elengedésével ér véget, s zárul a már említett, szokásos imaformulával, és az Istennek felajánlott írással, kötettel.

A könyv és az írás egészét feladatként, cselekvésként felfogó Gyulay Lajos gyakran beszél a könyv *vastagságáról*, a tervezett befejezésről, terjedelem és idő összefüggéseiről. A lappal, az illetékkal, kötettel kapcsolatban leggyakrabban, szinte kizárólagosan használt kifejezései pedig a *bevégezni, elvégezni, haladni, teljesíteni*, vagyis olyan kifejezések, amelyek a hétköznapi, íráson kívüli, gyakorlati cselekvésekhez is szorosan kapcsolódnak. Gyulay írásgyakorlata, naplójához való viszonya sokban emlékeztet arra, amit Max Weber a kálvinisták társadalomban végzett munkájáról így foglalt össze: „*A világ arra – s csak arra – rendeltetett, hogy Isten dicsőségét szolgáljuk s a kiválasztott keresztény arra – és csak arra – van a világon, hogy a parancsolatok végrehajtásával részt vegyen Isten világi dicsőségének gyarapításában. [...] A kálvinisták társadalmi munkája a világban csupán olyan munka, melyet »in majorem gloriam Dei« (»az Isten hatalmas dicsőségére«) végeznek. [...] E személytelen társadalmi hasznosság érdekében végzett munka Isten dicsőségének kedvez, s ezért Isten akarata szerint valónak tekintendő.*”³³ Cselekvés és hasznosság vallásaitikai, társadalmi kontextusba kerülő kapcsolata Gyulay naplójában hasonlóan, etikai erővel szabályozza a napló terében író és írás, szerző és illeték viszonyát. Gyulay mindennapi imája, vallásának megfelelően, a predesztinációban („*egyedül csak Te, ó, nagy Isten, tudhatod, mi szolgál üdöességünkre, és mi kárhozatunkra*” – *Syllabus*, 381) való hitet is tartalmazza, tehát ebből a szempontból az írás akár kívül is kerülhetne a vallási kontextuson. Gyulay azonban, legalábbis a *Syllabus*ban, mintha nem tudna, vagy nem akarna elszakadni a vallási háttér által nyújtott önértelmezéstől, s ha az illeték, a napi szintű írás *felépítését, haladását* képes is harmóniába hozni református vallásának elveivel, a *naplóírás* – mint említettem – cselekvésként ritkán kapcsolható össze szervesen ezekkel az elvekkel.

A szöveg ilyen típusú determináltsága, minden kiszámíthatósága ellenére, a legváratlanabb pillanatokban zökkenti ki a narrációra, az elmondott történetre, eseményre figyelő olvasót, hiszen folyamatosan fölbukkan a szövegben egy másik, ellenőrző-reflektáló narratív réteg, ami elsősorban mennyiségi, nem pedig tartalmi, esztétikai (stb.) szempontból viszonyítja az írottak értékét a felállított szabályrendszer aktuális teljesítéséhez, az esetleges lemaradáshoz. Számos hely idézhető ezzel kapcsolatban:

„Bethlen Olivérnek *Honvéd lapjára* kell előfizetnem, melynek első száma jövő hétfőn, augusztus 5^{dikén} fog kikerekedni a sajtó alul. Szerencsét kívánok néki hozzá, és magamnak is, hogy megint egypár lapnak végére járok most mindjárt, mely szerint a *mai illeték kétharmada* meg lesz írva. Valahogy elbáno az utolsó harmadá-

³³ Max Weber, *i.m.*, 113–114.

val is, mert már benne lévén a rendes kerékvágásban, nemigen szeretnék belőle megint kijönni. Holnap mindenesetben följegyzendő lészen a 8^{dik} *Iránylap*, de minthogy könyvem fele része is már-már meg lesz írva, úgy lehet, holnap oda fogok törekedni, hogy azt elérhessem. Azon esetben tehát a napi illetéknél többet lennék kéntelen megírni, és hol[181]naputánról újból elmaradna egy Iránylapnak a följegyzése. Majd meglátjuk annak idejében, könnyen zavarhatja annak elérését a *török Zoltán* ittléte, és *Constance* kedves nővérem Budáról általjövetele.” (*Syllabus*, 180–181)

A hosszabb idézetben jól látszik az a váltás, amin keresztül Gyulay Bethlen Olivér lapjáról saját, éppen íródo illetékének a helyzetére tér át a mondaton belül, s rögzíti annak szövevényes, időben szétterülő állapotát. Mindeközben az írást, teljesítést *zavaró* tényezőként jelenik meg két olyan fontos, közéleti, illetve családi esemény is, ami – mondjuk így – egy hagyományos, eseményszempontú naplóban valószínűleg ellenkező előjellel, értéként vagy legalábbis az íráshoz képest bővebben rögzítendő témaként szerepelne. A forrásszempontú befogadás pedig, amely például sajtó- vagy családtörténeti adalékokat keres, alighanem hiányt, értéktelenséget fog érzékelni az idézett naplórészletben.

A funkción keresztül az eseményeknek így egy sajátos, szinte értékesemleges, a szerzői pozíciót nehezen meghatározható homogenitása jön létre az olvasás során: a könyvkivonatolásról, sétáról, fürdésről, körömvágásról, vagy a szülőkről való emlékezésről, az öregségről, a politikai helyzetről, halálról (stb.) írott lapok egyformán rendelőd(het)nek alá a mennyiségi elvnek, illetve a számstruktúrára épülő szerkezetnek. Azaz Gyulay olyan gyakran, s a legváratlanabb helyeken minősíti át az írottakat az illetéket teljesítő, a tartalomtól szinte független mennyiségi elemmé, hogy látszólag elveszítik fontosságuk, s a napló is elveszíti a megszokott értékekhez viszonyítható belső ívet, amikor – a várakozással ellentétben – valamilyen érték- vagy történetsszempontú lezárás helyett vált témát. Véleményem szerint az illetéknek, szövegnek ez a belső, torzító olvasata képződik meg a szerzőben akkor, ha a folyamat és a teljesítés, a cselekvés lezárulása, időben távolivá válása után tekint vissza a naplóra, keres kapcsolatot annak lehetséges olvasóival és önmagával. A hasznosság időbeli, privát, az aktualitásra figyelő érvényesülése nem képes a megírás után áttörni Gyulaynál a hasznosság többi, társadalmi, irodalmi, vallási, nemzeti értékrendjét. A napló szerzőjének szorgalma, munkája (stb.) ellenére a pozícióváltás után az *anyagszerűség* (tinta, nem szellemi táplálék, szalma, beírott lap etc.), üresség (nem dokumentatív jellegű, a műfaj főúri hagyományához mérve üres), értéktelenség szinonimáit kapja. Természetesen a 'semmittevés, naplopás', az írásnak Gyulay által gyakorolt formája is cselekvés, vagy kedves szavával mondva a *naplászat* is munka, de Gyulay Lajos világgépe mintha nem engedné, engedhetné meg, hogy értékékké váljon. A napló

és szerzője ebben a helyzetben aligha tehet mást, minthogy visszatekintve önmagára, nemzeti kontextusban a hasznosság helyett az etikai megalapozású szolgálatra, történeti és vallási szempontból pedig a hasznosság helyett a hitre, a lehetséges olvasókra és Isten bölcsességére, szándékára bízva magát és könyvét:

„Miklós már elment ebédre, jele, hogy a déli óra eltelt, én is nemsokára *fel-szeszpetelődöm* és megindulok, tehetem is már, *quasi re bene gesta* [mintha a dolog legjobban be volna fejezve], mert a mai illetéket dicsőségesen megírtam. Nincs egyéb hátra, mint az enyémeiket és magam parányiságát Isten oltalmába ajállani, ki Istent tiszta szívéből imádjá, és Benne bízunk, az nem lesz elhagyatva, mert Istené a dicsőség, az ország és a hatalom most és örökké. Amen!” (*Syllabus*, 206)

Az illeték funkciójának ez a vázlatos áttekintése természetesen nem tudta bemutatni, legfeljebb érzékeltetni a 67-es naplók írásgyakorlatának azt a sokszor fárasztó, de nem mellékes rétegét, amely a forrásszempontú, dokumentatív kutatásban egyszerűen csak felesleges kontrasztként értelmeződött, s így tulajdonképpen az maradt figyelmen kívül az írás közegéből, amin keresztül a szerző ugyanúgy hasznossá, tevékenyé próbált válni, mintha azt az idő és cselekvés más, naplón kívüli, látható-érezkelhető világában tette volna.

A szövegkiadás elvei

A sorozatban eddig megjelent Gyulay-naplók kiadásaihoz hasonlóan a *Syllabus* modernizált szövege jelen esetben is a központosítást, írásjelhasználatot és a helyesírást érintette a legátfogóbban.

Gyulay gyakran használ a naplóban gondolat- vagy kötőjeleket, amelyek nem az eredeti, tagoló funkciójukban, hanem az írás folyamatosságának biztosítása miatt szerepelnek a szövegben, s többnyire a mondatzáró írásjeleket helyettesítik. Ezeket az eseteket a kiadás általában feloldotta, azaz ha nem gondolat- vagy kötőjel funkcióban használja a szerző, akkor vesszővel, mondatzáró írásjellel oldottam fel a szövegben. Jelöli viszont a kiadás Gyulay ugyancsak gyakran használt, kiemelésre szolgáló aláhúzásait: ezeket a szövegkiadás minden esetben kurziválással adja vissza, s legfeljebb annyi az eltérés, hogy ha az aláhúzás nem pontosan a szókezdettől a szóvégig tart, a kiadás akkor is a teljes szót tekintette egységnek.

A kézirat és a szöveg egészét érinti még az oldalszámozás jelölése. Gyulay a kötetben általában (kivéve a babonából került számokat, mint például a 13-as stb.) a lap tetején, jobboldalon jelöli a számozást, a baloldalon pedig számozás nélkül hagyja az oldalt: „*Most az egyszer a baloldalra írom a lap-*

számot, csak azért, hogy a következő számot ne is lássam. Feleslegesnek találva minden lapot pagináznai, csak minden második lapot számozok, ezúttal nem a jobb-, hanem a baloldalt, de által térek majd újból a jobboldalra, ha a következő lapot átfordítandom.” (Syllabus, 112) A kiadásban a lapszámozás, minden oldalt jelölve, szögletes zárójelben szerepel. A papíralapú kiadás nem is próbálja, tudja viszont érzékeltetni, hogy Gyulay következetesen ragaszkodik az egy oldalra jutó sorok számához is, az eltérést írás közben is érzékeli, olykor fel is jegyzi: „Egy sorral károsodott a megírt lap, csakis 19 sort tud felmutatni, pedig egy lapnak competál legalább 20, vannak azonban oly lapjaim, melyek 20 sornál többet tudnak fölmutatni, melynél fogva a kiegyenlítés világos.” (Syllabus, 341) A szövegnek ezeket a formai, bizonyos esetekben tartalmi jellegzetességeit a hálózati, betűhív kiadásban lehet vizsgálni. Ugyancsak nem próbálja visszaadni a kiadás a *Tekintélyes-*, *Nagyságos és Iránylapok* számalapú, rajzos jelölését. Gyulay az említett lapok számával megegyezően „kicirkalmazza”, aláhúzza a lapfajtákat, azaz a hetedik *Iránylap* például hét aláhúzást kap a kötetben (etc.). Ezeket a lapfajtákat dőlt, vastagított betűtípussal adja vissza a kiadás. A naplóból kitépett, hiányzó oldalakra szögletes zárójelbe tett utalás hívja föl a figyelmet.

A szöveg helyesírása a mai elveket, előírásokat követi. Ez a kis- és a nagybetű közötti használati különbségeket, a rövid és a hosszú magánhangzó jelölését érinti a legátfogóbban, hiszen egyrészt ezekben az esetekben Gyulay sem következetes, másrészt pedig a mai használat eltér a szerző által alkalmazottól, illetve a kéziratban sem állapítható meg egyértelműen a jelölés. Például a napló egyik gyakori helyszíne a kolozsvári Sétatér, amit Gyulay olykor kis-, olykor pedig nagybetűvel ír – ezt a következetlenséget a kötet jelöletlenül, a mai helyesírásnak megfelelően, azaz a nagybetűs írásmódra változtatta. Hasonló esetek a címek, rangok, olykor a nevek írásmódjában is mutatkoztak. Szintén külön jelölés nélküli az átírás a rövid és hosszú mássalhangzók esetében. Akár jelölte Gyulay a betűkettőzést a szó fölötti vízszintes vonallal, akár nem, a mai helyesírásnak megfelelő alakban szerepel a szó a kiadásban. Ugyanezt a megoldást követi a kiadás az egybe- és a különírás eseteiben is, az egységesítés ezen a téren a kötet egészére kiterjed. Nem változtat viszont a kiadás a személynevek írásmódján, hanem megőrzi a Gyulay által használt alakokat, hiszen így akár a később egységesített névvariánsok is érzékelhetőek. Gyakoriságuk miatt viszont nem kapnak állandó magyarázatot, sem feloldást a szerző tájnyelvi kifejezései (tege=tegnap, innap=ünnep stb.), mivel jelentésük egyértelmű a szövegösszefüggésből is. A kiadási gyakorlatnak megfelelően szögletes zárójelben szerepelnek azok a tőlem származó kiegészítések, amelyek egy-egy rövidített kifejezés feloldását adják, illetve az olvashatatlan szavakra hívják föl a figyelmet.

A kiadás végén szereplő *Szövegmagyarázatok* kizárólag az idegen nyelvű idézetek, kifejezések, mondatok, szavak fordítását, magyarázatát tartalmazza, s zárójelben jelöli, hogy melyik nyelvből származik a kifejezés. A *Szövegmagyarázatokban* tehát nem szerepelnek tartalmi, életrajzi (stb.) magyarázatok, ezeket az olvasó az internetes kiadásban fogja megtalálni. Ugyanott olvasható, kutatható a napló digitalizált fényképanyaga is, vagyis a *Syllabus*-nak az az elektronikus változata (www.gyulaynaplok.hu), amelyből jelen kiadás is készült.

Gere Zsolt